

Hlavní název: Bohatýrové ducha
Druh dokumentu: Monografie
ISBN: null
Autor: Studnička, František, Josef
Strana: [63] - 82

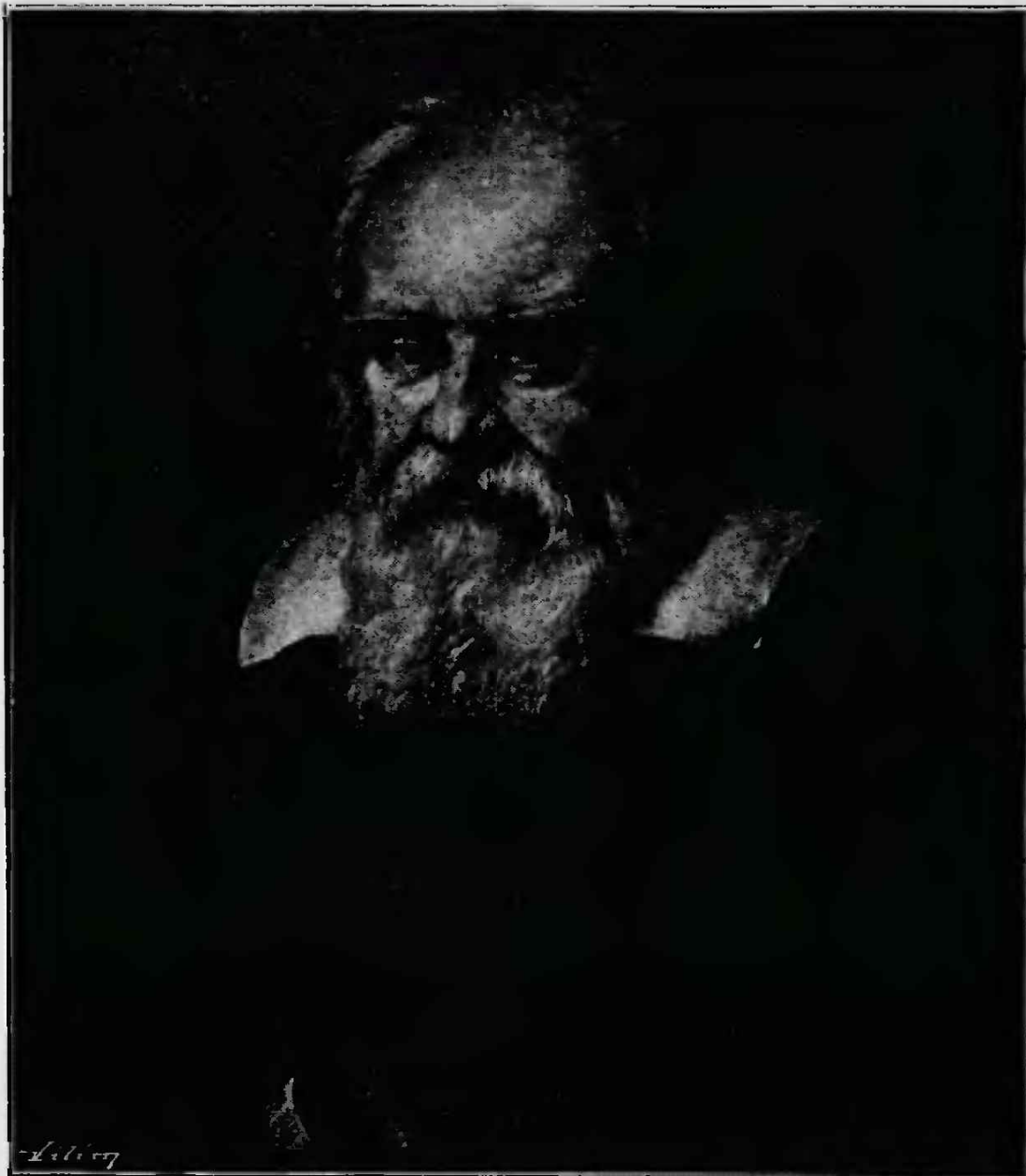
SYSTEM
♦KRAMERIUS♦

Podmínky využití

NK ČR poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké, studijní účely a pouze pro osobní potřeby uživatelů. Část dokumentů digitální knihovny podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny NK ČR a vygenerováním kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky využití, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálu z digitální knihovny NK ČR není možné bez případného písemného svolení NK ČR.

Národní knihovna ČR
Klementinum 190
110 00 Praha 1

kramerus@nkp.cz

Galileo Galilei.

(* 18. II. 1564 v Pisc; † 8. I. 1642 u Florence.)

Galileo Galilei.

(Episoda z jeho života.)

I. Koprníkova soustava a inkvisice.

„A předc se točí!“ zvolal a při tom dupnul si prý sedmdesátiletý Galilei, opouštěje síň, kdež torturou inkvisiční přemožen jsa přinucen byl vyznati a přísahou stvrditi, že země naše co střed všehomíra stojí, slunce pak kolem ní obíhá, ač skoro sto let před tím slavný Koprník v díle papeži Pavlu III. věnovaném opak toho dokázal, a novou, jediné pravou soustavu sluneční tím zbudoval.

Takovým a podobným způsobem končívají se dosud životopisné úvahy o zakladateli novověké fyziky, o slavném hvězdáři Galileo Galilei zvaném, kterýž narodiv se r. 1564 v Píse*) záhy tak se proslavil, že patří k nejpřednějším učencům století XVII.; při tom

*) Šikmo postavené věže pisanské sloužily Galileimu velmi dobře ku provedení důležitého pokusu fyzikálního, jímž se základní blud Aristotelův vyvrátil, že rychlost těles volně padajících řídí se jich tíží, nikoli však hutností; jednoduchý pokus rozhodl, kde fyzikové a filosofové se rozcházel.

pak se vykládá více méně rozhorleně, jaká surovost tu byla spáchána a jakého zločinu se římský dvůr tu dopustil, načež se přechází k úsudku, že inkvisice patří k nejhroznějším zjevům nového věku.

Poslední výrok nebude sice žádným objevem historickým seslaben, ale předcházejícím úsudkům dostalo se v nejnovější době tak znamenité opravy, že jest, tuším, záslužno podle původních pramenů v stručných rysech vylíčiti, jak se vyvinul a provedl pověstný process Galileiho, jež nejedni zatracují, nejedni pak omlouvají, ba mnozí i časovou nutností odůvodňují.

Jest to zjev v dějeppravě nemálo známý, že bez přesného šetření spolehlivých pramenů vyvinou se a ustálí snadno mnohé bajky historické; tím méně pak možná očekávati historické pravdy tam, kde jen na základě ústního podání vyličuje se průběh události velmi choulostivé, při níž pouhým slovem se může celá povaha skutku změnit. A podobně dalo se s vypisováním života Galileiho, pokud se jednalo o pověstném jeho odsouzení; nemajíce původních pramenů, totiž akt inkvisičních po ruce. líčili rozliční biografové jeho v rozličných dobách a v rozličných okolnostech důležitou událost tuto rozličně, tak že tu byl Galilei nevinným astronomem, onde nenapravitelným odbojníkem, nejčastěji pak omluvitelným horlivcem v době pokroku jeho ještě nepříznivé. Měla-li tedy vyjít pravda na jevo, bylo nutno, aby se původní prameny znaly; ale těm nebylo možná se přiblížiti, jelikož byly s jinými akty inkvisičními dobře uzavřeny.

Teprv když Řím se dostal do rukou francouzských, přenesena s jinými znamenitostmi i akta Galileiho se týkající do Paříže asi před r. 1812, kdež císařskému ministru kultu předložen zároveň návrh, aby se věrně tiskem vydala s překladem francouzským. Avšak k tomu se pro následující důležité převraty politické nemohlo přikročiti, tak že do veřejnosti nic nevniklo mimo některé částečné přepisy a výtahy, o nichž Delambre se r. 1820 zmiňuje, a jichž i Arago užil; akta sama přechovávala se na rozličných místech, ba učený bibliofil Alexander Barbier sám se přiznává, že je měl několik let u sebe, a že jich užil při sepsání článku „Galilée“, uveřejněného r. 1820 v „Examen critique et complément de dictionnaires historiques les plus répandus.“

Jakmile Napoleon byl na Elbu odstraněn, domáhala se ihned římská kurie mimo jiné i toho, aby jí vrácen byl tento důležitý akt; a Marini, který po vrácení se Pia VII. do Říma dlel v Paříži co plnomocník papežský, obrátil se za tou příčinou napřed na ministra vnitra a pak na ministra královského dvoru, hraběte Blacase. A tu mu bylo 15. prosince oznámeno, že se hledaná akta objevila a že mu budou vydána; avšak opětované návštěvy u ministra nevedly Mariniho k cíli, tak že 28. ledna 1815 písemně žádal za audienci, načež mu 2. února bylo taktéž písemně oznámeno, že král sám (?) si přál do akt nahlédnouti, tak že nyní se v kabinetní kanceláři chovají, odkudž se mu svého času vrátí.

A co tu netrpělivě čekal svědomitý Marini, až prostuduje Ludvík XVIII. process Galileiho, vrátil se Napoleon z Elby, král prchl a s ním zmizela akta, která podle všeho ani v jeho kanceláři snad nebyla; jestli spíše pravdě podobno, že ministr Blacas a jeho přátelé nechtěli vydati tak vzácný pramen historický a Mariniho odbývali planými výmluvami.

Sotva byl Napoleon odvezen na ostrov sv. Heleny a Ludvík XVIII. zpět v Paříži, již hlásil se opět římský kommissarius o akta. Ale jak asi se zarazil, když mu nástupce Blacasův, hrabě P r a d e r, dne 6. listopadu 1815 oznámil, že hledané papíry zmizely! — A přese všechno namáhání a dolehání i pátrání zůstala tato akta skoro 30 let zatajena, ač v Římě nevěřili tomu, že by se byla ztratila, jakož tomu nasvědčuje neustálé po nich se shánění, zejména list r. 1835 do Prahy v té příčině zaslaný emigrantu Blacasovi.

Teprv r. 1845 podařilo se Řehoři XVI. prostřednictvím Rossiho, francouzského vyslance v Římě, vymoci si tak dlouho postrádané listy, a to jen s tou výminkou, budou-li tiskem uveřejněny, což teprv r. 1850 Marini částečně splnil, vydav tendenčně upravený spis „Galileo Galilei e l' Inquisizione.“

Jakmile se vědělo, že jsou akta v Římě, snažili se někteří historičtí spisovatelé, zejména A l b o r i a C a n t o r, aby k nim byli připuštěni, avšak marně; teprv H e n r i d e l' E p i n o i s byl r. 1867 tak šťastným, že mu byly ku přepsání vydány, což i na rychlo učinil, bohužel! že nesprávně, jakož o tom svědčí spis

jeho „Galilée. son procès, sa condamnation d'après des documents inédits“. 1867. Devět let později chtěl tuto chybu napravit Berti vydáním spisu „Il processo originale di Galileo Galilei“, avšak neměl taktéž dosti bedlivosti a diplomatické svědomitosti, takže i jeho vydání nebylo správné.*)

Mezitím odebral se r. 1875 v. Gebler do Říma, aby se pokusil o věrné přepsání celých akt, což se mu i pomocí rakouského vyslanectva v máji podařilo, takže spis jeho r. 1876 v Stuttgartě vydaný „Galileo Galilei und die Römische Curie“, k němuž přidán druhý svazek, obsahující „Die Akten des Galileischen Processes“, ponejprv zcela svědomitě nejen prameny, nýbrž i celý process věrně podal obecenstvu.

Tolik vidělo se býti nutno hned zpředu povědět, aby se pochopilo, proč tak pozdě se objasnil nejdůležitější moment ze života Galileiho, process inkvisiční stran nauky Koprnickovy. Abychom pak vyložili, jak se dospělo k tomuto processu, uvádíme podle spisu Geblerova příslušná fakta v chronologickém pořádku.

II. Jak bylo připraveno a provedeno odsouzení Koprnickovy soustavy.

Roku 1543 vydáno Koprnickovo slavné dílo „De revolutionibus orbium coelestium“, (o kolotání těles

*) Užívalť vydání Epinoise bez kritiky, o čemž nejlépe svědčí následující zvláštnost: Epinois vynechal v jednom aktu dvě řádky, čímž se příslušné místo stalo nesrozumitelným; bibliotekář

nebeských), k němuž Schoner napsal předmluvu vykládající, že tu nejsou než hypotheses. o nichž pak na nejvýš prozřetelně praví „neque enim necesse est, eas hypotheses esse veras. imo ne verisimiles quidem, sed sufficit hoc unum, si calculum observationibus congruentem exhibeant“.

V následujících letech století XVI. nevšímáno si hrubě této knihy, jelikož nebyla pro vědecký ráz a mathematický základ svůj každému přístupna — „mathemata mathematicis scribuntur“ poznamenal v příčině této Koprník sám, — tak že r. 1566 vyšlo v Basileji vydání II. bez odporu; ba ještě na počátku století XVII. byla soustava Koprníkova jen zřídka předmětem akademických rozprav, jelikož mnohé výsledky z ní plynoucí, jako jest na př. lunární obdoba vnitřních oběžnic Merkura a Venuše, roční parallaxa hvězd, nebylo lze pouhým okem vypátrati a pak za neklamný doklad uvést.

Jinak se však věci obrátily, když asi roku 1609 vynalezen byl dalekohled*) a jím objevil Galilei mezi 7. a 10. lednem 1610 čtyry družice Jupiterovy, kteréž kolující kolem hmoty střední, představují velmi pěknou

Pieralisi citoval Cicerona, Ovidia, Petrarku a Boccaccia, aby přede toto nejasné místo vyložil, avšak nadarmo; a Berti doslovně opsal místo podle Epinoise, ač mohl pouhým nahlédnutím do rukopisu věc snadno napravit!

*) *Teleskopium* nazval ten nástroj zakladatel římské akademie „dei Lincei“ (rysá) kníže Cesi podle rady graecisty Dimisciana.

obdobu oběžnic kolem slunce obíhajících, tak že Milton o soustavě Jupiterově vším právem píše „with kingle state, the rival of the Sun“. Galilei o tomto objevení jakož i jiných vydal již v březnu téhož roku spis „Sidereus Nuncius“, kdež pokřtil nově objevené družice jmény medicejských osobností vynikajících, a sice Katharina, Maria, Cosimo major, Cosimo minor; okolnost tato *) byla pak příčinou, že byl podle přání svého již dne 10. července 1610 jmenován prvním matematikem a filosofem dvoru toskánského a tím sprostěn professury na universitě v Padově, patřící svobodomyšlné republice benátské, kde sice měl více samostatnosti, ale též více práce, a na mu v rychlém běhu za novými objevy byla závadou.

Obraz sluneční soustavy Koprníkovy byl tu a každý, kdo měl dalekohled, mohl se pokochati pohledem na pravidelné obíhání družic jakož i stopováním jich zatmění vzájemného. A neuplynul ani rok, již objevil Galilei nový a přesvědčivější doklad pravosti téže soustavy; vystopovalť fáse Venušiny, což dne 11. prosince 1610 oznámil, jako dříve objevení prstence Saturnova, **) opět anagrammem, ježž teprv následujícího 1. ledna vyložil. ***) Téhož roku objevil též skvrny slu-

*) Jak vysoko se kladlo vyznamenání takové, poznáváme z přání dvoru francouzského, aby užil jména Jindřich IV., až opět nějakou pěknou hvězdičku najde.

**) Altissimum Planetam tergeminum observavi. (Nejvzdálenější oběžnici viděl jsem strojenou.)

***) Cynthiae figuras aemulatur mater amorum. (Podoby Cynthiae [Luny] ukazuje Venuše.)

neční a jich postup na povrchu slunce, z čehož později povstal prioritní spor s jesuitou Scheinerem, kterým byl celý ctižádostivý řád, právě tehdy nejvíce o rozvoj pracující, upozorněn na Galileiho.

Objevy Galileiho vzbudily city dvojího druhu. S jedné strany upřímně vyjádřovalo se radostné podivení, jež nejvíce jevil Kepler, o čemž nejlépe svědčí list Martina Hasdala z Prahy dne 15. dubna 1610 Galileimu zasláný a opětné vydání spisu „Sidereus Nuncius“, kteréž se téhož roku v máji přičiněním Keplerovým v Praze stalo.

S druhé strany však vzbuzena i nedůvěra i závist. Clavius, nejprvnější matematik Říma, smál se jen výzkumům teleskopickým, řka, že arci ukazuje dalekohled věci, které byly při zhotovení do něho vloženy; a Magini, slavný astronom boloňský, byl závistí tak podrážděn, že téhož roku přiměl žáka svého Martina Horkého k vydání spisu „Peregrinatio contra Nuntium Sidereum“, kdež se vyvracejí drze a nejapně objevy Galileiho, načež i se strany žáků Galileiho dána odpověď, zejména ostré odmítnutí od Roffenih „contra caecam peregrinationem cujusdam furiosi cognomine Horky“.*)

*) Narozen v Lochovicích v Čechách byl r. 1615 povýšen na mistra svobodných umění a zůstával v Praze, zanáseje se pracemi mathematickými a astronomickými, jsa jak kniha děkanská připomíná „člověk mravů neusedlých“. Po bitvě bělohorské se vystěhoval a usadil se konečně v Hamburce, kdež i zemřel. Jeho spis polemický otištěn v VI. svazku sebraných spisů Galileiho.

A nejen odborníci nýbrž i mnozí filosofové jako Cesare Cremonino da Cento a Libri popírali a priori pravdivost objevů Galileiho a nechtěli se dalekohledem ani podívat na nebe, dokládajíce se Aristotelem,*) jehož astronomická neomylnost ostatně již roku 1604 po objevení se nové hvězdy v souhvězdí Hadonoše byla Galileim otřesena.

Dokud nebylo lze náuku Koprníkovu důsledně potvrditi všemi z ní plynoucími výsledky, dotud nebyla nebezpečnou starým a všeobecně uznávaným názorům klamným; neb snadno se vyhledal nějaký výrok Aristotelův neb některé místo z písma sv., čímž tvrzení opačné bylo odbyto. Jakmile však dalekohled názorovou pravdou učinil, co dosud bylo pouhým postulátem, pak stalo se jí hájení velmi snadným. jí pak se vzpírání nemožným, a „princeps philosophorum“ objevil se býti v těchto věcech nespolehlivým. Co se pak týče znění písma sv., to arci pak samo tím důrazněji voláno na pomoc, když již bitva v podstatě své byla ztracena.

I snažil se tedy Galilei, aby i v Římě mohl ukázati všem. kdož by chtěli viděti, co dalekohledy jeho se na obloze spatřuje nového; v Římě pak samém

*) Jak neobmezená důvěra byla tehdáž ještě v učení Aristotelovo, dokazuje na př. v Němcích r. 1692 učený fysik jeden, Imhof jménem, uváděje slova Averroës a Kordovanského, an ve spise „de anima“ dí: „Aristotelis Doctrina est summa Veritas, quoniam ejus Intellectus fecit finem humani Intellectus“.

mnozí hodnostové církevní a přátelé jeho byli zvědaví hned od počátku, když první zprávy o nových objevech přišly do veřejnosti. Obapolnému přání vyhověno cestou, již Galilei s dovolením dvoru florentinského dne 23. března 1611 do Říma podnikl, kdež pak shromážděným kardinálům a učencům sám dalekohledem ukázal, co dosud mnozí považovali za nemožné. Aby pak ujištění bylo ještě závažnější, zřídil kardinal Bellarmín dne 19. dubna zvláštní kommissí, do níž povolal dosavadní odpůrce Galileiho P. Clavia, P. Griembergra, P. Malcotia a P. Lembu, aby vyšetřili podrobně, co se jim tu nového ukazovalo; a tak mocně působil názor pouhý, že byla celá kommisce v referátu svém ze dne 24. dubna přinucena vyznati, že Galilei má pravdu.

Od té doby stal se florentinský filosof miláčkem vznešených kruhů římských, ano papež Pavel V. sám v dlouho trvající audienci jej obsypal chválou a sliby své obzvláštní blahosklonnosti, jež arci později poněkud z paměti mu vyšly; co mu nejmilejším bylo vyznamenáním, stalo se, an zvolen byl za člena akademie dei Lincei, což později velice prospívalo vydávání a šíření jeho spisů. Ale i mnoho závistivých nepřátel vzrostlo mu z oslavování římského, zejména se strany jesuitů; co první známku tohoto poměru osudného shledáváme v protokole sv. kongregace, kdež stojí psáno: *Feria III. Die 17. Maii 1611. — Videatur an in Processu Doctoris Caesaris Cremonini sit nominatus Galilaeus Philosophiae ac Mathematicae Professor.*“ Jméno jeho objevilo

se tu poprvé a nepustilo se více se zřetele ostrážitých soků, až bylo 22 leta později odsouzením zostuzeno!

Odtud počíná též rozsáhlejší brojení proti soustavě Koprnikově a všem objevům, jež zničily neomylnost Aristotelovu; a tehdaž byl pohanský filosof tento skoro tak velikou autoritou, jako písmo svaté. Jako dříve dovolávali se doktoři sv. písem výroků Aristotelových, aby dogmatické záhady některé pláštěm přioděli, podobně uchýlovali se nyní doktoři filosofie k obojetným místům biblickým, aby zvetšlou autoritu Aristotelovu trochu déle ještě udrželi při všeobecné vládě. I nedá se ani rozeznati, mnoho-li bylo tu i onde osobních a sobeckých zájmů!

Nový tento rej zahájil r. 1611 mnich Sizzy spisem svým „Dianoja astronomica, Optica, Physica qua Siderei Nuncii rumor de quatuor Planetis a Galilaeo Galilaeo Mathematico celeberrimo, recens perspicillijusdam ope conspectis, vanus redditur“. K veřejnému tomuto nepříteli připojil se pak brzy arcibiskup Marzimedici, bývalý žák Galileiho, který tajně šířil přesvědčení své, že učení Galileiho nesrovnává se s biblí, ač licoměrní někteří jeho známí poukazovali k tomu, že již Diego Stunica se dovolává místa, kde Josua slunce zastavil, ba domnělý přítel, v skutku však nejzarytější nepřítel jeho dominikán Lorini na oko se vymlouval, že jen všeobecně se přičí náhled Ipernice, nebo, jak prý ho jmenují, sv. písmu. Tak dobře znal sporný spis, že si ani ne-

pamatoval spisovatele a z Koprníka učinil Iprnice!

Heslo bylo jednou již dáno, a od té doby neustálo se v tajných přípravách k umlčení Galileiho a zachránění autority Aristotelovy, o niž tu nejvíce běželo, a novými objevy v oboru hydrodynamiky do r. 1612 připadajícími na novo byla ještě více ohrožena. Zároveň tu přiostrěn spor s jesuitou Scheinerem o prioritu stran objevení skvrn slunečních vydáním spisu „Istoria e Dimonstrazioni intorno alle Macchie Solari“, jež v březnu 1613 Galilei věnoval M. Velserovi, a kdež se přímo zastává soustavy Koprníkovy. K tomu přidružila se příležitostní rozmluva prof. Castellioho, žáka Galileiho, na dvoře pisanském s matkou velkovévodkyní Kristinou o soustavě sluneční, při níž orthodoxní dáma tato zůstala na stanovisku sv. písma samotna, a ostatní dvůr se dal přesvědčiti vývody Castellioho.

Galilei, dozvěděl se o této zajímavé rozepři, napsal obšírnější list svému vděčnému žáku, kdež po nejprv se dal unésti též na pole biblických výkladů, odvolávaje se k tomu, že sv. písmo nemá se snižovati do oboru přírodovědeckých rozporů, což mu však později velmi se mělo za zlé.

Bouře stahovala se již s mnoha stran, a jednalo se jen o to, kde a jak má vypuknouti.

Počátek učiněn ve Florenci, kde se proti miláčku dvora záhy vytvořila zvláštní strana. Čtvrtou neděli před adventem vystoupil dominikán P. Caccini na kazatelnu a počal své kázání slovy: „Viri Galilaei, quid

statis aspicientes in coelum?" (muži galilejští, což tu stojíte k nebi hledíce?), v němž vášnivými slovy vyličil bezbožnost učení Galileiho, a jež končil zatracením veškeré matematiky, ana prý jest vynálezem ďábla, tak že by všichni matematikové, jelikož od nich vychází všelikeré kacířství, měli ze všech křesťanských států býti vypuzeni.

Kázání toto způsobilo veliké jitření mezi přáteli Galileiho a jednáno o tom, jak by se dosáhlo zadostučinění; ale po bližším uvážení všech okolností upustilo se od všelikých k tomu směřujících kroků, na něž jen čekali jeho protivníci, aby věc do proudu již uvedenou více nespustili s očí. Poněvadž jim však nebylo možná otevřeně v boji jednou podstoupeném dále pokračovati, chopili se cesty všem zbabělým nešlechetskům vždy nejmilejší, udavačství tajného. A přední zásluhu v tomto zákeřnickém si počínání vydobyl si dominikán L o r i n i, dříve již jmenovaný přítel Cacciniho; sepsal a poslal předsedovi kongregace indexu list, v němž vypisuje, jak mu svědomí jeho nedá více mlčeti ku kacířskému učení Galileiho, a přikládaje opis listu ondy Castellimu zaslaného prosí, aby jeho psaní vlastní zatajil, opisu tohoto však libovolně užil.

Sv. officium počalo nyní tajné vyšetřování, ba 19. března 1615 vyzván byl k rozkazu papežovu P. Caccini, aby podle svého přání svědomí svému vydáním svědectví ulehčil, poněvadž psal „cupere illos (sc. errores Galilaei) per exonerationem conscientiae deponere“.

Že všechno učení Galileiho tu bylo za kacířské prohlášeno, rozumí se samo sebou; že však mu též připisovali bludy, o nichž Galilei co vzorný katolík neměl ani zdání, jako na př. větu, že „Bůh není samostatnou bytostí, nýbrž náhodou“ a t. p., nasvědčuje tomu, že se jim nejednalo tak o pravdu, jak o zničení osoby Galileiho. Avšak svědkové *Ximenes* a *Attavanti*, jež vedl *Caccini*, při výslechu dne 13. a 14. listopadu odbývaném nesloužili dobře těmto výpovědem, tak že prozatím se dále nic nestalo; Galilei pak, o ničem nevěda, dlel klidně ve Florenci uprostřed svých výskumů, stále si dopisuje s vynikajícími osobnostmi v Římě, od nichž se ničeho nedozvěděl, vyjmouc rady, aby se nespouštěl pole mathematicko-fysikálního. Byliť mužové tito, jako kardinál *M. Barberini*, potomní papež *Urban VIII*, *del Monte* a *Bellarmin* příznivci osoby Galileiho, nikoli však soustavy Koprníkovy.

Mezitím vypracoval Galilei velkou apologii co přípis k ovdovělé velkovévodkyni Kristině, v níž své stanovisko co přírodozpytec a věrný katolík objasnil; vykládáť tu se vší vřelostí své přesvědčení, že soustava Koprníkova nepřící se náuce náboženské, a vyslovuje ochotnost svou odvolati všechny bludy, do nichž by pro neznalost písma sv. mohl upadnouti, při čemž arci ohražuje se proti tomu, aby se hvězdář nutil zavrhovati na základě výroků biblických to, co smysly svými v přírodě neklamně vidí, ba tvrdí, že žádná moc lidská není s to, aby věci přirozené učením svým jinakými učinila nežli jakými jsou „de facto“.

Psaní toto, které teprv 21 let později v Němcích bylo tiskem uveřejněno, zajisté neposloužilo rozviklané věci Galileiho. tak že přátelé jeho čím dále tím více se obávali, aby se soustavou Koprníkovou neutrpěl pohromy nějaké i horlivý přívrženec její. I radili mu, aby raději předešel všecky tušené nástrahy a odebral se do Říma a tu osobně se v příčině sporné zastal svého přesvědčení, což i v prosinci r. 1615 dobrovolně učinil.

Opět byl zde velmi čestně přijat, avšak záhy spozoroval, že náklonnost zevnější nemá hlubšího základu, tak že v dopisu ze dne 8. ledna 1616 se vyznává, jak dobře učinil, že osobně se dostavil do Říma, kdež tolik tajných nástrah shledal. I bylo tu nejpřívržnější tedy jeho starostí, aby vyvrátil všechny přímé i nepřímé žaloby osoby vlastní se týkající, což se mu brzy přesvědčivostí svých slov i pomocí četných a mocných přátel tak dobře podařilo, že i sám P. Caccini nemeškal s omluvou farizejskou se k němu dostaviti.

Ale Galilei chtěl i soustavu Koprníkovu očistiti ode všeho podezření a tím zároveň ospravedlniti všechny dosavadní přívržence této nové nauky; a tím popudil nejen proti sobě, nýbrž i proti věci všele hájené všechny kruhy římské, jimž nešlo o poznání pravých zákonů přírodních, nýbrž o autoritu církevní a vlastní. Galilei byl jako mnohý hlasatel pravdy nevhodné před ním a po něm na omylu, očekáváje, že římská kurie se dá poučiti a vydá svědectví této pravdě; a čím horlivěji vykládal v předních salonech římských podstatu soustavy

Koprníkovy a její nezávadnost co do bible, tím více vzdaloval se účelu svého, jakož se brzy sám přesvědčil. Svolala inkvisice, podrážděna jsouc úspěchy, jichž Galilei v učených a vznešených kruzích římských dosáhl, dekretem ze dne 16. února 1616 kvalifikatory sv. officia a předložila jim k uvážení věty, vyňaté ze spisu Galileiho, roku 1613 o slunečních skvrnách vyňého „che il sole sia centro del mondo et per conseguenza immobile di moto locale; che la terra non è centro del mondo ne immobile ma si move secondo se tutta etiam di moto diurno“. — Jak odpověď dopadne, vědělo se arci napřed; „omnes dixerunt dictam propositionem esse stultam et absurdam in philosophia et formaliter hereticam, quatenus contradicit expresse sententiis sacrae Scripturae in multis locis“, zněla censura o první a podobně o druhé větě.

Pročež nařídil papež, jak akta ze dne 25. pros. 1616 vypravují, kardinálu Bellarmino vi, aby Galileiho k sobě povolal a jej k tomu měl, aby učení takového zanechal; pakliby však se zpouzel, aby před notářem a svědky mu poručil, že má se zcela zdržeti takové učení a mínění šířiti. zastávati neb o něm pojednávati „ut abstineat hujusmodi doctrinam et opinionem docere aut defendere seu de ea tractare“, k němuž připojeno pokynutí, aby byl uvězněn. kdyby nedal se tím upokojiti.

Na to se vypravuje v aktu ze dne 3. března, že Bellarmin napomenul matematika Galileiho. Aby pak

Galilei, který se vyznamenával zbožností a oddaností k církvi, zřejmě věděl, čeho se má vystríhati. vyžádal si ještě zvláštní písemné vyjádření od kardinála Bel-larina, kteréž mu i dne 26. máje 1616 bylo vydáno, a v němž opět jen stojí mezi jiným psáno, že mu bylo pouze oznámeno, že Koprníkovo učení se příčí písmu svatému, a proto nesmí se hájiti a za pravé míti „che la dottrina attribuita al Copernico sia contraria alle Sacre Scritture e però non si possa difendere nè tenere“.

Z jasného znění slov, jež Galilei slyšel u kardinála a jež měl černě na bílém, jde patrně na jevo, jak daleko se vztahovala záповěď stran náuky Koprníkovy. A přec stalo se způsobem dosud nevysvětleným, a snad i nevysvětlitelným, že v aktech příslušných, kde se o scéně ze dne 25. února dává zpráva, následuje jakéhosi druhu rekapitulace ze dne 26. února, kde se též praví, že Galilei se podrobil vzdáti se bludného učení a nijakým způsobem se ho nedotýkati a nepřidržovati „praesente etiam adhuc eodem Ill. *) D. Cardinali supradictus Pater commissarius praedicto Galileo adhuc ibidem praesenti et constituto praecepit et ordinavit pro nomine S. D. N. Pape et totius congregationis S. Officii, ut supradictam opinionem . . . omnino relinquat nec eam de caetero quovis modo teneat, doceat aut defendat, alias

*) Titul Eminence dán kardinálům teprv r. 1630 papežem Urbanem V. II.

contra ipsum procedetur in S. Officio; cui praecepto idem Galileus acquievit et parere promisit“.

Tím byla arci věc odbyta; spis Koprníkův dán s jinými dekretem ze dne 5. března 1616 na index na tak dlouho, „donec corrigetur“ dokud se neopraví, a Galilei propuštěn s pouhým napomenutím, aby neučil, že země se točí. Ale tohoto prvního aktu odvahy jesuitské následoval 17 let později akt druhý, kterýž zachytiv se slov „quovis modo“ Galileiho skutečně před inkvisici přivedl.

Za tou příčinou ptá se zajisté každý, jak tento druhý referát byl sdělán. Mělo se za to, že byl později jesuity tam vpašován, aby bylo důkazu pro neposlušnost Galileiho; avšak bedlivým prozkoumáním dokázalo se zřejmě, že psán jest na papíře stejným vodním znamením opatřeném, jako arch předešlý a jakým pozdější archy nejsou vyznačeny, že jest psán touže rukou a týmž inkoustem jako akt předcházející, což obé se v pozdějších letech tak nevyskytuje více, že tedy vůbec byl zajisté psán od téhož písaře a v téže době jako akt ze dne 25. února. Buď tedy chtěli tímto jinak bezúčelným aktem nalíčiti na Galileiho nebo stala se tu bezděčná amplifikace slov „docere, defendere seu tractare“ přídavkem „quovis modo tenere“. Podle toho, co se později stalo, vidí se první výklad býti pravdě podobnějším.